

Ieguldījums Tavā nākotnē!

Pētījuma par sociālo uzņēmējdarbību rezultāti

Māris Pūķis
Dr.oec., Dr.phys.
LPS vecākais padomnieks
LU docents

Dažādās izpratnes

Sociālā uzņēmējdarbība (SU) kā saimnieciskās darbības forma, kurā dominē sociālie mērķi, attīstās vairumā no pasaules valstīm.

Katrā valstī ir sava izpratne. Parasti SU jēdziens tiek sašaurināts, vai nu attiecībā uz subjektu (piemēram - attiecinot SU tikai uz NVO), vai attiecībā uz ienākumu gūšanu vai sadali (nodalot bezpeļņas darbības vai nodalot filantropiju).

ASV

Sociālo uzņēmējdarbību saprot tuvu tās vispārīgajam jēdzienam, ietverot arī iespēju sociālajiem mērķiem būt līdzsvarā ar peļņas gūšanu (t.s. hibrīda uzņēmējdarbība). Tas attēlo tendenci sociāli atbildīgai uzņēmējdarbībai pakāpeniski transformēties par SU.

Sociāli atbildīgā uzņēmējdarbība:

- Ideāls
- Mārketinga līdzeklis konkurentu pārspēšanai

Eiropas Savienībā

Eiropas Savienībā arvien lielāku atbalstu gūst SU iekļaušana starp prioritātēm dalībvalstu kopējā politikā, tā tiek atzīta par Eiropas sociālā modeļa sastāvdaļu.

Eiropas Komisija ir atvērusi komunikāciju par SU atbalsta centralizētās programmas iekļaušanu 2014-2020 gada budžetā. Ar SU savietojami mērķi ir ietverti Eiropas komisijas komunikācijā ES2020 un sagaidāms, ka šīs pamatnostādnes tiks iestrādātas ES fondu likumdošanā nākamajam programmēšanas periodam.

Idejas par SU kā prioritāti ir guvušas stingru atbalstu ES Ekonomikas un Sociālo Lietu Komitejā (ESLK).

Iemesls SU jēdziena sašaurināšanai vairumā ES valstu ir vēsturiski izveidojusies situācija, ka virknei saimnieciskās darbības formu, kas būtu attiecināmas uz SU, regulējums jau pastāvēja, pirms tika attīstīts SU koncepts. Tāpēc ar jauno jēdzienu likumdošanā aptvēra tikai “agrāk neaizpildīto” uz SU teorētiski attiecināmo daļu.

Latvijā situācija ir atšķirīga

- Komerclikuma ieviešana bija saistīta ar vairāku būtisku uzņēmējdarbības formu likvidēšanu:
  - Valsts uzņēmumi
  - Bezpeļņas uzņēmumi
  - Pašvaldību uzņēmumi
- Šķietami tā bija neolibērālisma izpausme.
  - Nacionālā un vietējā protekcionisma aizliegums
  - Sašaurinājums valsts un pašvaldību privāttiesiskajai tiesībspējai un rīcībspējai
- Praktiski šīs reformas mērķis bija izveidot lielo valsts uzņēmumu privatizācijai labvēlīgu vidi

Noregulētās saimnieciskās darbības formas

Komercdarbība

(saimnieciskā darbība peļņas gūšanas nolūkā), ko pietiekami regulē Komerclikums un virkne institucionālo likumu, kuri nosaka reģistrācijas un kontroles procedūras un deleģē šos pienākumus attiecīgām iestādēm.

Kooperatīvā darbība

(ar nolūku palielināt kooperatīvās sabiedrības biedru saimnieciskās darbības efektivitāti), ko regulē Kooperatīvo sabiedrību likums.

Nenoregulētās saimnieciskās darbības formas

• Aroddarbība

- (kuru savā vārdā veic fiziskās personas - arodnieki, izmantojot amata prasmi un spējas, kā arī brīvo profesiju pārstāvji), ko iecerēts regulēt ar Aroddarbības likumu. Tā kā Tieslietu ministrija nebija spējīga likumprojektu sagatavot, tad daļu no aroddarbības jomām joprojām regulē 1992. gadā pieņemtais likums “Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību”

Nenoregulētās saimnieciskās darbības formas

- Cita saimnieciskā darbība

- piemēram tā, ko veic biedrības, nodibinājumi, reliģiskās organizācijas un publiskās aģentūras. Biedrību un nodibinājumu saimnieciskā darbība tiek paredzēta tikai vienā - papilddarbības formā. Ja saimnieciskā darbība kļuvusi par nevalstiskās organizācijas pamatdarbību, tiesa var pieņemt lēmumu par šīs organizācijas darbības izbeigšanu

Latvijā pirms Komerclikuma spēkā stāšanās pastāvēja valsts uzņēmumi un bezpeļņas uzņēmumi, kuri lielā mērā atbilda sociālās uzņēmējdarbības saturam. Šie uzņēmumi reformas gaitā tika transformēti par biedrībām, nodibinājumiem vai publiskajām aģentūrām, daļa arī tika transformēti par komercsabiedrībām. Visos gadījumos šī transformācija radīja problēmas.

Mērķa neatbilstība Komerclikumam

Liela daļa no valsts un pašvaldību komercsabiedrībām **peļņas gūšana nav dominējošais mērķis**, virknē gadījumu speciālie nozares likumi pat peļņas gūšanu izslēdz. Rezultātā pastāv komercsabiedrības, kas neatbilst komersanta definētajam mērķim.

Optimizācijas uzdevums

- **Komersantam**
  - Mērķa funkcija – peļņa
  - Ierobežojumu sistēma
- **Sociālajam uzņēmumam**
  - Mērķa funkcija - lineāra, vai nelineāra funkcija, kura apvieno vairākus mērķus uzņēmējdarbību
  - Ierobežojumu sistēma

Publisko aģentūru problēma

Liela daļa no publiskajām aģentūrām pamatā nodarbojas ar saimniecisko darbību, nevis īsteno pārvaldes funkcijas. Līdz ar to saimnieciskā darbība tiek veikta neefektīvā formā, kas noved pie **publisko resursu izšķērdēšanas**. Uz publiskajām aģentūrām attiecinātie budžeta finansēto iestāžu vadības noteikumi neļauj pieņemt saimnieciski efektīvus lēmumus.

Atvasināto publisko personu problēma

- Pašvaldībām:

- Atvasinātas publiskās personas statuss ir vēsturiski un juridiski nepamatots

Zinātniskajiem institūtiem un augstskolām:

- Atvasinātas publiskās personas statuss kavē normālu saimniecisko darbību kā zinātniskās vai pedagoģiskās darbības sastāvdaļu

Biedrību problēma

Biedrības ir juridiskā forma vairumam no NVO. Īpaši tām biedrībām, kuras nefinansē no ārvalstu fondiem vai ārvalstu finanšu palīdzības, **saimnieciskā darbība** ir gandrīz vienīgais darbības turpināšanas nosacījums. Otra iespēja ir kļūt par **sabiedriskā labuma organizāciju**. Saimniecisko darbību jāveic papildus darba veidā.

Sabiedriskā labuma organizācijas statuss

- Statuss rada iespēju saņemt ziedojumus no komercsabiedrībām.
- Komercsabiedrība sava ziedojuma apjomu šai gadījumā lielā mērā nosedz ar saņemto nodokļa atvieglojumu.
- Turklāt ziedošana ir reklāmas izdevumu samazināšanas forma - komercsabiedrība ziedojot uzlabo savu reputāciju, kas ir būtisks nosacījums konkurences apstākļos.

Problēmas, ko iespējams risināt,
pieņemot jaunu likumu paketi par
sociālo uzņēmējdarbību:

- Privāto kapitālsabiedrību
korporatīvās pārvaldības attīstību
sabiedrības sociālo mērķu atbalsta
virzienā

Tiesiskā ietvara izveidošanu efektīvai tādu valsts un pašvaldības komercsabiedrību vai kapitāldaļu pārvaldīšanai, kurās dominē sociālie, nevis peļņas mērķi.

- Tiesiskā ietvara pilnveidošanai bezpeļņas saimnieciskās darbības veicējiem - biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām.
- Efektīvas juridiskās formas izveidošanai publisko pakalpojumu sniegšanai, ja publiskās iestādes (tai skaitā - atvasinātas publiskās personas) vai publiskās aģentūras forma ir neefektīva.

Jaunajai likumprojektu paketei būtu jāietver:

- Sociālās uzņēmējdarbības likums
- Grozījumi Komerclikumā, Valsts pārvaldes iekārtas likumā, Publisko aģentūru likumā, Budžeta un finanšu vadības likumā, Ārstniecības likumā, Izglītības likumā, Sociālās palīdzības likumā, Biedrību un nodibinājumu likumā, Reliģisko organizāciju likumā, Sabiedriskā labuma organizāciju likumā, nodokļu likumos.

Jaunās likumprojektu paketes būtība:

- līdzīgi kā Komerclikums aptver uz peļņu orientētas saimnieciskās darbības formas, tā Sociālās uzņēmējdarbības likums aptvertu gan uz peļņu neorientētās, gan arī hibrīda saimnieciskās darbības formas.
- Grozījumi Valsts pārvaldes iekārtas likumā un nozaru likumos saskaņotu šos likumus ar Sociālās uzņēmējdarbības likumu

Risinājums ir inovatīvs

salīdzinot ar citās ES valstīs pieņemtajiem sociālās uzņēmējdarbības likumiem un koncepcijām, taču nepārsniedz Eiropas Komisijas piedāvāto sociālās uzņēmējdarbības konceptu.

Salīdzinājums

Providus ieteikumi

- Nodalās sociālā uzņēmējdarbība ko veic komersanti
- Citus sociālās darbības veidus nodala no sociālās uzņēmējdarbības
- Tiek veidota institūcija, kura piešķir un kontrolē statusu

Autora ieteikumi

- Tiek apvienoti visi sociālās saimnieciskās darbības veidi
- Tiek iekļauta valsts un pašvaldību sociālā saimnieciskā darbība
- Statuss izriet no likuma un reģistrācijas

Paldies par uzmanību!

92,07% no Projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību Apakšaktivitāti administrē Valsts kanceleja sadarbībā ar Sabiedrības integrācijas fondu.

Šī prezentācija ir veidota ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par prezentācijas saturu nodibinājums „Biznesa attīstības fonds”.